

PERO CAR

Ustanak i svenarodni rat od samog početka

Želim da podsjetim na neka pitanja iz naše historije koja bi morala biti više isticana kada se piše o ustanku naših naroda i narodnosti 1941. godine. To je naročito važno kada se piše ili govori o pojedinim događajima, jedinicama, krajevima, regionima i užim lokalitetima.

U memoarskoj literaturi i građi za historiju narodnooslobodilačkog rata, a osobito u kazivanjima samih aktera revolucije prilikom obeležavanja nekih događaja, a i ličnosti, ponekad se zanemaruje nedvojbeno činjenica da je naš ustanak imao karakter jedinstvenog općenarodnog ustanka na teritoriju cijele Jugoslavije, da je imao oslonac u srcu velike većine naroda i narodnosti, koji su živjeli na teritoriju okupirane Jugoslavije. Također, ustanak je od samog početka bio organiziran i pripreman i imao je svoju avangardu u licu Komunističke partije Jugoslavije, te je, zahvaljujući njoj, kao jedinstvenom subjektivnom faktoru, rukovodstvo ustanka unaprijed imalo razrađenu strategiju i taktiku. Najzad, Komunistička partija Jugoslavije s glavnim strategom ustanka i revolucije Josipom Brozom Titom na čelu, označila je 4. jul kao dan početka oružane borbe — ustanka. Poziv komunistima, svim rodoljubima i patriotima na oružje predstavljao je početak oružane borbe. Bio je to poziv na ustanak za sve narode i sve krajeve u Jugoslaviji. Taj dan, dakako, nije slučajan i nije, da tako kažemo, u masama izazvan samo nemilosrdnim represalijama okupatora i kolaboracionista. Naprotiv, 4. jul je racionalno i blagovremeno planiran i uzet kao najpogodnije vrijeme za početak

ustanka, ali tek onda kada je rukovodstvo ustanka duboko i brižno procijenilo tadašnju situaciju u zemlji i u svijetu i pošto su se stekle sve relevantne okolnosti koje su, odista, mogle garantirati uspješan razvoj i tok oružane borbe. To su sve općepoznate činjenice. Ipak, u većini radova u kojima se piše o ustanku, nemali broj autora zanemaruje te bitne činjenice i karakteristike ustanka naroda i narodnosti Jugoslavije 1941. godine.

Neki autori polaze od užih, regionalnih i lokalnih formi i oblika borbe i otpora. Gotovo u pravilu, svatko se trudi da utvrdi gdje je pukla prva puška ili izvedena prva oružana ili diverzantska akcija, pa se time želi više ili manje istaći primat u ustanku. To se ponegdje čini veoma nekritički, tako da dolazi i do međusobne netrpeljivosti. Mislim da nije potrebno posebno dokazivati koliko nam štete nanose takvi tekstovi u knjigama koje govore o našem ustanku i revoluciji, a osobito kada su motivirani isticanjem primata u ustanku, bilo pojedinih krajeva ili vlastite ličnosti. Historija ne može i neće nikome priznati više nego što je u datoj situaciji pridonio, pa makar o tome napisao brdo knjiga. Ona priznaje samo ono što se stvarno zbilo i što je stvarna istina. A narodni ustanak, naša narodnooslobodilačka borba i naša revolucija toliko su bogati, sveobuhvatni, originalni da nijednom kraju, nijednom neposrednom akteru u tim zbivanjima nije potreban nikakav primat. Svako insistiranje na primatu, tj. većoj vrijednosti nekog pojedinca ili kraja gdje je ranije ispaljen metak ili izvršena veća ili manja akcija, nije naučni ni historijski pristup u utvrđivanju početka ustanka. Dakako, prve akcije i prvi akteri ustanka imaju velik značaj kao podstrek i inspiracija za dizanje naroda u oružanu borbu, ali to imaju i svi drugi veoma važni oblici neoružane borbe i otpora okupatoru. Nisu svuda bili isti uvjeti za oružanu borbu istovremeno. Osim toga, narod je prihvatio poziv za ustanak u vrijeme kada je bio potpuno goloruk. Komunistička partija i drug Tito bili su toga svjesni, a ipak su pozivali sve narode u oružani ustanak. Nisu obećavali narodu da će borba biti kratka, već, naprotiv, duga i uporna uz velika odricanja. Nisu mogli otvoriti magazine s oružjem i drugim ratnim materijalom. Umjesto toga, uputili su komuniste i sve druge patriote da se oružje nalazi kod okupatora i narodnih izdajica i da ga tamo treba uzeti i okrenuti protiv njih. U to vrijeme, takav način borbe i pozivanja rodoljuba na ustanak bila je jedina alternativa. Samo tako, neustrašivom borbom i primjerima herojskog držanja mogli su se sačuvati čast i dostojanstvo, ali i pravo da jednog dana sami odlučujemo o vlastitoj sudbini zajedno sa ostalim narodima. Na

takav ustanički zanos Komunistička partija Jugoslavije i Josip Broz Tito stalno su podsticali.

I upravo zbog toga što su Komunistička partija Jugoslavije i drug Tito bili takva subjektivna snaga u najtežim okolnostima, zbog toga što su imali moći da realno procijene sve drugo, pa i snagu naroda, narod im je neograničeno vjerovao. Ta vjera i to ogromno povjerenje zadobijeno kod naroda bili su presudni u ostvarivanju gotovo svih pothvata ustanka 1941. godine i ostvarivanju Titove koncepcije. Jer, KPJ s Titom na čelu nije nudila samo ustanak nego i jasan program iz koga se vide plodovi borbe i revolucije. Zato se ustanak 1941. godine razlikuje od svih ustanaka kojih je bilo mnogo u historiji svih naših naroda. To nije samo događaj koji je nastao kao posljedica očajničkog otpora prema jednom velikom zlu — okupatoru koji je bio porobio našu zemlju. Ustanak je imao dublji, rekli bismo — najdublji karakter i kojim će, kasnije, ostvariti zajedničke ciljeve svih naših naroda i narodnosti. Drugim riječima, ustanak nije nastao sticajem okolnosti i kao rezultat odmazde prema okupatoru. Riječ je o organizovanom, temeljito i blagovremeno pripremljenom ustanku. Tito je u svom govoru održanom prilikom promocije za doktora vojnih nauka, pored ostalog, rekao:

»Ponekad i ponegdje se još govori o spontanosti našeg ustanka. Nijedan spontani ustanak u historiji do danas nije uspio. A najmanje bi mogao uspjeti u takvim uslovima kakvi su bili u Hitlerovoj tvrdavi. Pobjeda ustanka u Jugoslaviji je rezultat organiziranosti i temeljitih priprema, koje su proizlazile iz revolucionarne i antifašističke strategije Komunističke partije Jugoslavije i orijentacije na vođenje svenarodnog rata u uslovima okupacije.«

Ustanak je od samog početka usmjeravan prekaljenom avangardom Komunističke partije Jugoslavije i nezamjenjivim strategom Josipom Brozom Titom. O Titu kao strategu naše revolucije mnogo je rečeno. Nije suvišno da se i ovom prilikom podsjetimo na riječi Edvarda Kardelja, koji o Titu kaže i slijedeće:

»...Tito je bio duboko svjestan da su u takvom historijskom pokretu kakav je bio naš narodnooslobodilački ustanak politička i vojna strategija apsolutno uzajamno zavisne. Jer, samo odgovarajućom politikom moglo se u masama stvoriti uvjerenje u mogućnost i nužnost ustanka, odnosno od naše politike i povjerenja masa u tu politiku zavisilo je da li će naš ustanak zaista imati, to jest stvoriti svoju vojsku. Tito nikada nije bio samo vojnik, a da istovremeno nije bio i političar; i nikada nije bio samo političar a da istovremeno nije bio i vojn.«

Prema tome, naš ustanak nije ustanak klasičnog tipa. On je jedinstven u odnosu na sve do sada poznate ustanke na tlu Jugoslavije. To je, u stvari, narodnooslobodilački rat koji su, pod vodstvom Partije i druga Tita, zajednički povelili svi narodi i narodnosti na teritoriju Jugoslavije, protiv zajedničkog neprijatelja, okupatora, i protiv domaćih izdajnika. Ustanak 1941. godine nije samo ispaljena prva puška i prva mina. On je od samog početka svenarodni rat. Zbog toga nikakav sporadičan, mjestimičan ustanak u uslovima drugog svjetskog rata na tlu Jugoslavije nije mogao imati šanse za uspjeh ma kako on bio u prvom trenutku spektakularan. To su drug Tito i Komunistička partija Jugoslavije dobro znali. Na to je drug Tito blagovremeno upozoravao.

Ako narodnooslobodilačku borbu nazovemo ustankom, onda treba reći da je taj ustanak trajao pune četiri godine i da je on počeo za sve narode i narodnosti 4. jula 1941, a dostigao zenit 15. maja 1945, na dan pobjede.

*

Želim da nešto kažem i o 27. martu 1941, o tom velikom događaju koji je prethodio ustanku. Naime, hoću da istaknem da su martovski događaji bili velika proba i provjera uticaja koji je KPJ stvorila u radničkoj klasi i narodu. Čak i onda kada su radnička klasa i narod spontano reagirali na neki konkretan događaj, izražavali su isto raspoloženje i interese koje je javno zastupala Komunistička partija Jugoslavije. O martovskim događajima i vremenu koje im je prethodilo, drug Tito je u referatu održanom povodom 60-godišnjice revolucionarne borbe SKJ, pored ostalog rekao:

»U tom pogledu posebno mjesto zauzima Peta zemaljska konferencija KPJ, oktobra 1940. godine, koja je pokazala da je Partija spremna i bez kolebanja išla u susret događajima sudbonosnim ne samo za narode i narodnosti Jugoslavije, već i za cijelo čovječanstvo. To je najbolje potvrdila njena uloga u burnim martovskim događajima koji su uslijedili kao odgovor na kapitulantski akt vlade Cvetković-Maček o pristupanju Kraljevine Jugoslavije fašističkom Trojnom paktu«.

Zbog toga, kada danas pišemo i govorimo o ovim događajima, ne smijemo izgubiti iz vida izvorne motive i činjenice koje su uvjetovale takvo raspoloženje naroda i njegovo povjerenje u Partiju.

Otuda i velika odgovornost pred samim sobom, narodom, Partijom i historijom svakog autora koji piše ili govori o našoj herojskoj prošlosti.